

Pääkirjoitus

Päivi Kymäläinen

Tilallista komiikkaa

Alue ja Ympäristö -lehden tämänkertainen aloitusartikkeli käsittelee huumoria. Huumori kuuluu saumattomasti jokapäiväiseen elämään, mutta siitä huolimatta sen käsittely on poikkeuksellista ainakin tämän lehden sivuilla. Arkipäiväisyytensä vuoksi huumoria ja naurua pidetään itsestäänselvyykinä, jolloin niiden tärkeyttä elämän eri osa-alueilla on vaikea hahmottaa. Kulttuurintutkimuksessa huumorin merkitys on ymmärretty jo pitkään, mutta tilaan tai ympäristöön liittyvä tutkimus on vain harvoin sivunnut huumoriin liittyviä teemoja. Huumori on saatettu ymmärtää epätieteelliseksi teemaksi, joka kuuluu tutkimuksen sijaan enemmän viihteen ja populaarikulttuurin kentille.

Klassikkoteoksessaan *Nauru* Henri Bergson on kirjoittanut komiikan liittyvän aina *inhimilliseen* toimintaan. Komiikasta on vaikea nauttia erossa muista ihmisistä, sillä nauru vaatii vastakaikua. Siksi onkin vaikea kuvitella komiikkaa, joka tapahtuisi inhimillisten suhteiden ulkopuolella. Esimerkiksi maisema voi Bergsonin mielestä olla kaunis, viehättävä, merkityksetön tai ruma, mutta ei koominen (Bergson 1900/2000: 8–10). Bergsonia mukaillen voisikin ajatella, että maisema voi tulla koomiseksi vain ihmisen kautta tai maisemaa inhimillistämällä. Siihen voidaan liittää inhimillisiä ominaisuuksia tai se voidaan yhdistää ihmisen toimintaan tai muistoihin. Maisema voi näyttäytyä koomisena, jos se nivoutuu omiin tai tuttujen kommelluksiin tai jos se herättää kollektiivista huvitusta. Esimerkiksi massaturismikohteen maisema voi muuttua koomiseksi, jos sinne on tietoisesti lisätty kliseisiä, paikkaan yhdistettyjä elementtejä. Samoin voi käydä, jos maisema tuo mieleen turistien koomisen käyttäytymisen matkansa aikana.

Tällaisissa tapauksissa komiikka usein ilmentää, Bergsonin (1900/2000: 64) sanoin, ”*yksilöllistä tai kollektiivista epätäydellisyyttä, joka vaatii oikaisua.*” Komiikka syntyy siitä, että jokin on ”väärässä paikassa” tai on tavalla tai toisella vajavainen. Komiikan syntyy onkin usein yhdistetty yhteensopimattomuuteen: siihen, että toisiinsa sopimattomia seikkoja saatetaan yhteen tai toimitaan totutusta poikkeavilla tavoilla (Kinnunen 1994; Herkman 2000). Epätäydellisyyden ajatus osana tutkimusta on viehättävä: tieteessä pyritään täsmällisyyteen ja päteviin vastauksiin, minkä vuoksi epätäydellisyys sotii tieteen periaatteita vastaan. Rajapinta tieteellisen lähestymistavan ja tutkimuskohteen olevan epätäydellisyyden välillä onkin kutkuttava. Toisiinsa sopimattomien elementtien yhdistävä tutkimus kun usein synnyttää kiinnostavia, jollei jopa innovatiivisia, lopputuloksia.

Juha Herkman (2000: 374) kuitenkin painottaa, että yhteensopimattomuuden idea sen enempiä kuin muutkaan selitysmallit eivät kerro tyydyttävästi siitä, miksi ihmiset nauravat. Selityksissä kun ei oteta riittävästi huomioon sitä, että ihmiset nauravat eri tavoin ja eri asioille. Huumori syntyy konteksteissa, joiden tuntemusta tarvitaan, että nauruun olisi aihetta. Arne Kinnusen (1994: 83) sanoja lainatakseni: ”*Ilman kulttuurin laajoja merkitysverkostoja ja niiden perinpohjaista tuntemusta ei tekijä tee huumoria eikä vastaanottaja naura edellisen tekosille.*”

Teoksessaan *Kansanhuumorin mieli* Seppo Knuutila (1992: 275) kirjoittaa, että vaikka humoristissa tarkastelussa kiinnitetään usein huomiota tärkeiksi koettuihin seikkoihin ja elämän sisältöihin, on huumorin ja koomisen keinoin mahdollista käsitellä miltei kaikkia ilmiöitä. Tieteen konventiot asettavat kuitenkin rajoja käsittelylle: tutkimuksessa huumori tulee ottaa vakavasti. Oletukset tutkimuksen ja ai-

neistojen vakavuudesta ovat tehneet huumoria sivuavat aiheet haastaviksi tutkijoille. Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksei huumoria tai komiikkaa ole juurikaan käsitelty alueeseen, ympäristöön, tilaan tai paikkaan liittyvässä tutkimuksessa. On kuitenkin huomattava, että ennakkokäsitys huumorin vähäisyydestä on osittain harhaanjohtava, sillä vaikkei huumoria tai komiikkaa ole mainittu otsikkotasolla, on tutkimus tai sen aineisto voinut sivuta teemaa. Esimerkkeinä tästä voidaan mainita väitöskirjatyöt, joissa on käsitelty pohjoista ironiaa kaunokirjallisuudessa (Ridanpää 2005) tai käytetty pilapiirroksia tutkimusaineistona (Tervo 2003). Vaikka nämä työt eivät olekaan profiloituneet huumoritutkimuksina, ovat ne tuoneet huumorin teemaa osaksi suomalaista alueen tai tilan tutkimusta.

Tärkeintä ei kuitenkaan ole juuri huumorin tutkiminen, vaan se, miten huumorin kaltaisilla teemoilla voidaan monipuolistaa sekä tutkimusaiheita että tulkintoja. Viimeaikaiset vaatimukset tutkimuksen innovatiivisuuden lisäämisestä on yhdistetty innovaatioyliopiston kaltaisiin suuruudenhulluihin hankkeisiin. Uraauurtavaa tutkimusta syntyy kuitenkin myös pienemmässä mittakaavassa: usein jo silloin, jos jotakin teemaa ajatellaan totutusta poikkeavalla tavalla. Tällainen raja-aitojen murtaminen tutkimuksessa on tärkeää – on kyse sitten huumorista tai mistä tahansa teemasta, jonka myötä maailman automaattiseen tulkintaan sekoittuu uudenlaisia, totunnaisuuden horroksesta herättäviä elementtejä.

* * *

Alue ja Ympäristö -lehden toimitussihteeri on vaihtunut tämän vuoden alussa. Kiitän Inka Kaakista hänen työstään lehden parissa ja toivotan hänelle onnea ja menestystä uusiin haasteisiin. Samalla toivotan uuden toimitussihteerin Samu Pehkosen lämpimästi tervetulleeksi *Alue ja Ympäristö* -lehden toimitukseen.

Lähteet

- Bergson, Henri (1900/2000). *Nauru. Tutkimus komiikan merkityksestä*. Loki-Kirjat, Helsinki.
- Herkman, Juha (2000). Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys – populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa Koivunen, Anu, Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (toim.) Populaarin lumo – mediat ja arki. Turun yliopisto, *Mediatutkimus Sarja A N:o 46*, Turku, 372–388.
- Knuuttila, Seppo (1992). *Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Ridanpää, Juha (2005). Kuvitteellinen pohjoinen: Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki. *Nordia Geographical Publications* 34: 2, Oulu.
- Tervo, Mervi (2003). Geographies in the making: Reflections on sports, the media, and national identity in Finland. *Nordia Geographical Publications* 32: 1, Oulu.